

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่เราประสบอยู่ทุก ๆ วัน คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตาย ทุก ๆ คนจึงต้องตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์^๑ แพทย์หรือพยาบาลจึงเป็นบุคคลที่คนในสังคมคิดถึงเป็นลำดับแรกเมื่อยามเจ็บป่วย แพทย์หรือพยาบาลเป็นผู้ที่ทุก ๆ คนให้ความเชื่อมั่น ความนับถือ ความไว้วางใจในชีวิต แพทย์หรือพยาบาลจึงเป็นบุคคลที่ต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขความสบายของผู้อื่น ดังที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เช่น ทรงพยาบาลไข้ให้พระติสสเถระผู้ป่วยมานานจนร่างกายเน่า มีกลิ่นเหม็นไม่มีใครพยาบาลไข้เพราะกลัวติดเชื้อโรค^๒ พระพุทธองค์ทรงเป็นต้นแบบในการพยาบาลไข้ ทำให้เห็นคุณค่าทางจริยธรรม คุณธรรม ด้านการพยาบาลไข้ด้วยความเมตตาแก่คนไข้ มีความกรุณาอยากจะทำให้ผู้อื่นพ้นจากทุกข์ จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นแพทย์ผู้รักษาโรคด้วยธรรมโอสถ^๓

หมอชีวก โกมารภัจ ก็ได้นำเภสัช ๕ ประการ^๔ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตมารักษาโรคและอาพาธของพระพุทธองค์ และภิกษุสามเณรบุคคลทั่วไป กรณีที่ท่านหมอชีวกโกมารภัจ รักษาโรคปวดศีรษะของภรรยาเศรษฐี ท่านกล่าวว่า “คุณนายอย่าเพิ่งให้อะไร ๆ ต่อเมื่อโรคหายแล้ว จึงค่อยให้สิ่งที่พึงประสงค์จะให้ได้” แสดงให้เห็นว่า หมอชีวกโกมารภัจ เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมในการรักษาโรคของหมู่พวคนุชน ไม่เห็นแก่ลาภ และทรัพย์สินเงินทอง เห็นคุณค่าของชีวิตมากกว่าสิ่งตอบแทน

^๑ ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๕๑/๕๕. , ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๒๗/๓๔๕.

^๒ อ.ทสก. (บาลี) ๒๔/๖๐/๑๑๕-๑๒๐.

^๓ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^๔ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๓๕/๑๕๕.

หมอยาพื้นบ้าน เป็นผู้มืบทาบทและความสำคัญมากในการรักษาโรคของคนในชุมชน เมื่อเจ็บป่วยขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวได้ทันที ซึ่งการรักษาโรคด้วยสมุนไพรก็หาได้ง่าย เพราะมีปลูกไว้ในบริเวณบ้านใช้เป็นอาหารก็ได้ใช้เป็นยาก็ได้ และหมอยาพื้นบ้านยังเป็นที่ต้องการของประชาชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เพราะหมอยาพื้นบ้านมีวิธีการรักษาโรคแบบเป็นกันเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ รูปแบบการรักษาไม่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นที่ยอมรับของผู้ป่วย และเป็นที่เชื่อถือของบุคคลทั่วไปในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

ปัจจุบันนี้ หมอยาพื้นบ้าน กำลังเป็นที่นิยมของสังคม สืบเนื่องมาจากทางรัฐบาลให้ความสำคัญสนับสนุนในการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย ประชาชนหันมาเรียนวิชาแพทย์แผนไทยมากขึ้น เพราะคิดว่า มีรายได้ดี ทำให้คนที่มาเรียนแพทย์แผนไทย หวังทรัพย์สินเงินทอง จึงทำให้มองไม่เห็นความสำคัญด้านการประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ ทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมของหมอพื้นบ้านขึ้น พระธรรมปิฎก กล่าวว่า “ การแพทย์ที่มีธุรกิจเป็นฐาน ก้าวคุณค่าของชีวิตด้วยเงินตรา ส่วนแพทย์ที่มีคุณธรรมเป็นฐาน ก้าวคุณค่าชีวิตด้วยความเป็นมนุษย์”^๕ ทำให้เห็นเด่นชัดว่าปัญหาการให้การบริการระหว่างคนรวยกับคนจน ปัญหาการรักษาโรค การเลี้ยงโรค สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาทางจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้าน

หมอพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย ปัจจุบันมีจำนวนน้อยลงไปทุกที ที่ยังพบอยู่ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ บางท่านอายุถึงร้อยปีก็มี หมอพื้นบ้านเหล่านี้ล้วนเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคอย่างลึกซึ้งซึ่งได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่ แม้เราจะมีความก้าวหน้าทางการแพทย์ มีโรงพยาบาล สถานพยาบาลที่อำนวยความสะดวกมากขึ้นกว่าแต่ก่อน หมอพื้นบ้านก็ยังเป็นทางเลือกในการรักษาของอีกหลายคน ซึ่งเราอาจเคยได้ยินหลายคนเล่าว่าไปหาหมอรักษาไม่หายสักที แต่พอให้หมอยาพื้นบ้านรักษาด้วยสมุนไพร ก็หายทันที ประสบการณ์และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านนับเป็นภูมิทรัพย์ทางปัญญาที่มีค่ายิ่ง ปัจจุบันหมอยาพื้นบ้านยังขาดจริยธรรมอยู่มาก หากผลประโยชน์ให้กับตัวเอง มุ่งหวังแต่อาภิสสินจ้าง จนทำให้หมอยาพื้นบ้านที่เสียสละอย่างแท้จริง ต้องพลอยรับผลของการกระทำที่หมอยาพื้นบ้านขาดจริยธรรมทำเอาไว้อด้วย และในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าเราอาจไม่มีหมอยาพื้นบ้านให้เห็นอีกหากไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาสืบต่อมา ขาดจริยธรรม หมอพื้นบ้านก็อาจเป็นแค่ตำนานของชาวอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เท่านั้นเอง

จากเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ในทัศนะของหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

และการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาประกอบในการรักษาโรค เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมในการรักษาโรคของหมอยาพื้นบ้าน ที่จะนำมาประพฤติกฎปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาความรู้ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของหมอยาพื้นบ้าน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาด้านจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาด้านจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในเขต อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยและคำจำกัดความดังนี้

จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติ ที่สังคมมุ่งหวังให้คนในสังคมนั้นประพฤติ มีความถูกต้องในความประพฤติ หรือการประพฤติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง หรือ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง มีความประพฤติตามจรรยาบรรณในวิชาชีพแพทย์แผนไทย

หมอยาพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาโรค ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากประสบการณ์และตำราหรือการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและเป็นที่ยอมรับนับถือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี รักษาโรคด้วยสมุนไพร และเป่าเสกคาถาอาคม

การรักษาโรค หมายถึง การดูแลรักษาและการพยาบาลผู้ป่วย

สมุนไพร หมายถึง พืชหรือส่วนของพืช สัตว์หรือส่วนของสัตว์ และแร่ธาตุ ที่นำมาประกอบเป็นยาเพื่อรักษาโรค เพื่อดูแลสุขภาพ และเพื่อรับประทาน

การรักษาโรคด้วยสมุนไพร หมายถึง การรักษาโรคด้วยสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ ที่นำมาปรุงหรือผสมขึ้นเป็นยาสำหรับรักษาโรคนั้น ๆ

๑.๔ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คัมภีร์วินัยปิฎกมหาวรรค พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า“ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรากไม้ที่เป็นยา คือ ขมิ้น จิงศด ข่า ว่านเปาะ ว่านน้า อุตพิศ แผลก แห้วหมูและรากไม้ที่ใช้เป็นยาดชนิดอื่น ๆ ที่มีอยู่แต่ไม่ใช่เป็นของเคี้ยวของฉั่น เธอรับประทานแล้วเก็บไว้ฉัน เมื่อมีเหตุจำเป็นจึงฉันได้” พระองค์ได้เห็นความสำคัญของภิกษุด้วยความมุ่งหวังจะให้มีความสุขภาพดีปราศจากการเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อมีความสุขภาพดีแล้วจะเอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธได้รักษาโรคให้หาย เพื่อรักษาสุขภาพให้แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งกายและใจ^๖

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ได้กล่าวถึง การรักษาโรคไว้ใน แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์, สรุปความได้ว่า หัวใจหลักที่สำคัญของผู้ที่จะเป็นแพทย์ที่ดีได้นั้น นอกจากจะมีความรู้ความสามารถในเรื่องการรักษาโรค และรู้จักสาเหตุของโรคเกิดจากอะไรแล้ว ด้วยอะไรจะรักษาด้วยวิธีแบบไหนเมื่อรู้สาเหตุดังกล่าวแล้วก็จะรักษาได้^๗

สวิง บุญเจิม ได้กล่าวถึง จริยธรรมไว้ใน ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมนไพรพื้นบ้าน สรุปความได้ว่า จริยธรรมเป็นจรรยาวัตรของผู้จะเป็นแพทย์ที่ดีนั้นจะต้องเพียบพร้อมไปด้วย มีบุคลิกเป็นที่ศรัทธาห่วงหาอาทรคนไข้ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง ไม่เห็นแก่ตัว หมั่นเยี่ยมไข้ อยู่เสมอ มีน้ำใจต่อคนยากไร้ที่มารักษาปรุงยาให้ถูกตามตำรา เก็บรักษาไว้ในที่สมควร^๘

ชาคริต อนันทรวัน ได้กล่าวถึง จริยธรรมไว้ใน จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน, สรุปความได้ว่า จริยธรรมหมอพื้นบ้านโดยทั่วไปไม่ได้เน้นหมอคนใดคนหนึ่ง คือกล่าวถึงจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพอื่น ๆ ด้วยและกล่าวถึงภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในการประกอบวิชาชีพใน

^๖ วิ.ม.(ไทย), ๕/๒๖๓/๔๖.

^๗ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑-๑๒.

^๘ สวิง บุญเจิม, ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ยาสมนไพรพื้นบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๔), หน้า ๒๑.

การช่วยเหลือชาวบ้าน ตามภูมิปัญญาของตนเองที่ได้สืบทอดกันมาตามสาขาต่าง ๆ คือหมอยาในสมัยนั้น คนที่จะเป็นหมอยาพื้นบ้านจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพของตน^๕

บุญมี แท่นแก้ว ได้กล่าวถึง จริยธรรมไว้ในจริยศาสตร์, สรุปความได้ว่า ระเบียบหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมมาบังคับไว้ อันเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ซึ่งทั้งนี้ต้องอาศัยหลักจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม มาประกอบในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป^๖

พระครูสันติสารคุณ (อินคำแย) ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม, สรุปได้ว่า วิธีการรักษาโดยอาศัยยาสมุนไพรเป็นหลัก แล้วผสมผสานเข้ากับเวทย์มนต์คาถา ตามคติความเชื่อศรัทธาหมอพื้นบ้านและชาวอำเภอวาปีปทุม และอีกประการหนึ่งการรักษาโรคที่จะให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องกะล่ำทั้งผู้เป็นหมอและผู้ป่วยจะต้องกะล่ำให้ได้ ตามกรณีของหมอนั้น ๆ อย่างเช่น ข้อห้ามหรือข้อกะล่ำของหมอพื้นบ้าน ดังนี้ ห้ามรับประทานเนื้อ ๑๐ ชนิด เช่น เนื้อมนุษย์ เนื้อม้า เนื้อสุนัข เป็นต้น ห้ามรับประทานรกวัว รกควาย ผักจำพวกฟักและน้ำเต้า อาหารที่เป็นเนื้อของคนอื่น อาหารที่เป็นของเช่น ไหว้ผี ลาบก้อย ดิบ ๆ ดื่มสุรา พุดคำหยาบ สาปแข่งผู้อื่น ห้ามเดินผ่านใต้ถุนบ้าน บันได สะพาน กี่ทอผ้า ราวตากผ้า และเครื่องถ้วย^๗

พระมหาสุภีร์ คำใจ ได้กล่าวถึงการรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรไว้ใน คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด, สรุปความได้ว่าคติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน เป็นกระบวนการเกี่ยวกับหลักความเชื่อการรักษาโรคด้วยสมุนไพรของคนในพื้นที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยวิธีการรักษาแบบ

^๕ ชาคริต อนันทรวัน, จรรยาบรรณหมอพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๘-๔๙.

^๖ บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๗.

^๗ พระครูสันติสารคุณ (อินคำแย), “คติความเชื่อในการรักษาผู้ป่วยด้วยวิธีจิตเวชของหมอพื้นบ้านในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔).

ผสมผสานระหว่างยาสมุนไพรกับการใช้คาถาอาคมเสกเป่าเพื่อเพิ่มความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ในการรักษาตลอดจนข้อห้ามเกี่ยวกับของแสลงโรคต่าง ๆ หรือคนในพื้นที่เรียกว่า“กะล่ำ” ^{๑๒}

พระมหาทองจันทร์ ทิพย์วัฒน์ ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูก อำเภอรวยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ,สรุปความได้ว่า หมอพื้นบ้านจะต้องมีจิตสำนึกในจรรยาบรรณในวิชาชีพ และมีความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ของตน ดังนี้ (๑) มีความเพียร ความอดทน และรู้จักเสียสละ (๒) มีศรัทธาในวิชาชีพของตนเอง (๓) ก่อนนอนจะต้องสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัยและระลึกถึงผู้มีพระคุณ บุญคุณของบิดา มารดา บุรพจารย์ เมื่อถึงวันพระก็จะต้องทำพิธีบูชาครู (๔) หมอพื้นบ้านทุกคนจะต้องไม่เรียกร้องค่ารักษาพยาบาลจากผู้ป่วยนอกจากยกค่าครูเท่านั้น ^{๑๓}

พรศักดิ์ พุทธมัตย์ ได้กล่าวถึงการรักษาโรคไว้ใน แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล สรุปความได้ว่า บุคคลที่จะเป็นหมอในการบำบัดโรคหรือทำการรักษาโรคต่างๆได้นั้นจะต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนจากครูบาอาจารย์อย่างเคร่งครัด ทั้งข้อห้ามและข้อที่ยกเว้นให้ปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อแม้ เพื่อความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ในพลังจักรวาลที่ตนได้เล่าเรียนมา หนึ่งในนั้นก็คือ จริยธรรม หรือจรรยาบรรณของหมอนั่นเองเพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย และความเห็นแก่ตัวของหมอหรือความมั่งง่ายในการรักษาผู้ป่วย และเพื่อความเป็นธรรมต่อผู้ที่มารับการบริการอย่างเป็นธรรม ^{๑๔}

เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ใน การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรักษา, สรุปความได้ว่า ความบริบูรณ์ในตัวของท่านหมอชีวกโกมารภัจนั้นเพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติตลอดจนสิกขาจารวัตรที่เป็นตัวอย่างโดยเฉพาะทางด้านความรับผิดชอบต่อเรื่อง จริยธรรมของหมอก็มีความเมตตากรุณาใฝ่ในสัจจะธรรมอยู่เสมอมี

^{๑๒} พระมหาสุกักร์ คำใจ, “คติความเชื่อวิธีการรักษาผู้ป่วยด้วยยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้านอำเภอสกล ภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓).

^{๑๓} พระมหาทองจันทร์ ทิพย์วัฒน์, “ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูก อำเภอรวยบุรี จังหวัด มหาสารคาม”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓).

^{๑๔} พรศักดิ์ พุทธมัตย์ , “แนวคิดเชิงจริยธรรมในการรักษาผู้ป่วยด้วยพลังจักรวาล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

ปัญญาแก้ปัญหาได้ตรงจุดมีสติสัมปชัญญะมีความไม่ประมาทมีความซื่อสัตย์มีความอดกลั้นและ
 ดำรง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และปิยวาจาอ่อนหวาน มีความขยันหมั่นเพียรและมัธยัสถ์ มีความ
 ละอายต่อบาปมีความสามัคคีและเสียสละมีความรับผิดชอบต่องค์กรรักษาชื่อเสียงอย่างเคร่งครัด^{๕๕}

วีรวรรณ มูลตัน ได้กล่าวถึงจริยธรรมไว้ในกระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์
 ของ วัดขวัญเมืองระบือธรรม อำเภอระบือ จังหวัดมหาสารคาม, สรุปความได้ว่าหลักจริยธรรมของ
 หมอพื้นบ้าน ห้ามเรียกร่องอำิสลินจางใดๆ นอกจากค่ายกฐน ห้ามรับประทานอาหารได้แก่ เนื้อม้า
 เนื้อปลาไหล เนื้อเต่า เนื้องู เนื้อสุนัข เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือ เนื้อช้าง เนื้อลิง เนื้อมนุษย์ เนื้อกระต่าย
 เนื้อเก้ง เนื้อกวาง เนื้อหมี เนื้อตะขาบ เนื้อแมว เนื้อวัว เนื้อควาย^{๕๖}

บุญเลิศ มรกต ได้กล่าวถึงการรักษาโรคด้วยสมุนไพรและจริยธรรมไว้ใน ความเชื่อใน
 การใช้ยาสมุนไพรในการรักษาโรค: ศึกษากรณีอำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น, จากการวิจัยและ
 ศึกษาทบทวนเอกสารดังกล่าว สรุปความได้ว่า เป็นการประมวลความประเพณีที่ผู้เป็นหมอจะต้อง
 รักษาไว้และส่งเสริมไว้ให้ดิดลอดจนแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติดังนี้มีความรับผิดชอบไม่
 โลกเห็นแก่ลาภไม่โอ้อวดวิชาความรู้ไม่ปิดบังความเขลาของตนเอง แสดงความยินดีกับคนอื่นเมื่อ
 เขารักษาหาย ไม่หวงกิดกันลาภของคนอื่นไม่มีอคติ ๔ จันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ และภยากติ
 ไม่หวั่นไหวในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกข์ มีหิริ โอตตัปปะ ไม่เป็นคนเกียจคร้าน มีโยนิโส
 มนสิการ^{๕๗}

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้
 ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

^{๕๕} เกศินี ลิ้มบุญสืบสาย, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหมอชีวกโกมารภัจที่ปรากฏในคัมภีร์
 พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๕๖} วีรวรรณ มูลตัน , “กระบวนการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์ของวัดขวัญเมืองระบือธรรม
 อำเภอระบือ จังหวัด มหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหาสารคาม, ๒๕๕๓).

^{๕๗} บุญเลิศ มรกต, “ความเชื่อในการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค: ศึกษาอำเภอบ้านฝาง จังหวัด
 ขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนคินทรวิโรฒ, ๒๕๓๖).

๑.๕.๑ กลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ผู้ให้ข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง ในการให้สัมภาษณ์ข้อมูลด้านสภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษาหมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ แพทย์ประจำสาธารณสุขอำเภอโพธิ์ชัย จำนวน ๒ คน แพทย์ประจำโรงพยาบาล อำเภอโพธิ์ชัย จำนวน ๓ คน พระสงฆ์จำนวน ๓ รูป หมอยาพื้นบ้านผู้ชาย จำนวน ๔ คน หมอยาพื้นบ้านผู้ชาย จำนวน ๓ คน รวมทั้งหมด ๑๕ คน คือ

๑.๕.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๑.แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

๒.กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายวิดีโอ พร้อมทั้งการสังเกตพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องด้วย

๑.๕.๓ การสร้างแบบสัมภาษณ์

การสร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามชื่อวัตถุประสงค์ สภาพปัญหาจริยธรรมของหมอยาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษา : หมอยาพื้นบ้านเขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒. ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๓. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

๔. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน คือ พระมหามิตร จิตปัญโญ ดร., ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงศักดิ์, ดร.ประยูร แสงใส พิจารณาความเหมาะสมและความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม

๕. เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

๑.๕.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการ โรงเรียน เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ในการศึกษา

๒. สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แฉงวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

๑.๕.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปลความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายสภาพปัญหาจริยธรรมของหมอชาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร กรณีศึกษาหมอชาพื้นบ้าน เขตอำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้รับองค์ความรู้ความเป็นมาและความสำคัญของหมอพื้นบ้าน

๑.๖.๒ ทำให้ทราบ สภาพและปัญหาด้านจริยธรรมของหมอชาพื้นบ้านในการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

๑.๖.๓ ทำให้ทราบแนวทางการแก้ปัญหาด้านจริยธรรมของหมอชาพื้นบ้านในเขตอำเภอโพธิ์ชัย โดยใช้หลักพุทธจริยธรรมมาประกอบในการรักษาโรค เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมการรักษาโรคของหมอชาพื้นบ้าน